

1. 1970. Wie of wat?

1. Catweazle

Deze tv-serie ging in 1970 van start. In de allereerste aflevering is de tovenaar Catweazle op de vlucht voor de Normandiërs. Hij probeert te vliegen, maar zijn toverspreuk ('Salmay dalmay adonay') mislukt. Hij valt in het water en belandt ineens in het Engeland van eind twintigste eeuw.

2. Mercedes Benz

A-capellalied van Janis Joplin uit 1970, opgenomen kort voor haar dood. In deze aanklacht tegen het consumptisme vraagt ze God om voor haar wat dingen te kopen, zoals een Mercedes Benz en een kleuren-tv. Bij het begin roept ze dat het een 'song of great social and political import' is.

3. Ove Kindvall

Feyenoordspeler, die op 6 mei 1970 in de Europacup I-finale tegen Celtic het beslissende doelpunt maakte. In de 117^e minuut (bij de stand 1-1) probeerde Celticspeler Billy McNeill de bal in het strafschopgebied met de hand weg te spelen. De bal kwam bij Kindvall terecht, waarop de scheidsrechter de voordeelregel toepaste en Kindvall kon scoren.

4. Theresia van Ávila

Theresia van Ávila (1515-1582) was een Spaanse mystica die later heilig is verklaard. Vanwege haar grote invloed op de mystieke theologie werd zij in 1970 door paus Paulus VI als eerste vrouwelijke heilige uitgeroepen tot kerkleraar.

5. Jan, Jans en de kinderen

Op 12 december 1970 verscheen in Libelle de eerste aflevering van de strip 'Jan, Jans en de kinderen'. Later werd van de strip een serie korte tekenfilms gemaakt, steeds ingeleid door de kater Edgar Allen met de woorden: 'Gewoon, een hele gewone familie'.

6. Spoorslag '70

Onder deze naam voerde de NS begin 1970 een sterk verbeterde nieuwe dienstregeling in. Voortaan vertrokken de treinen steeds op vaste tijden, waren er betere aansluitingen en waren er in beide reisrichtingen dezelfde reistijden en overstapmogelijkheden. Ook werd een nieuw netwerk ingevoerd met Intercity-, snel- en stoptreinen.

7. Leila Khaled

Palestijnse vrijheidsstrijdster die zowel in 1969 als in 1970 meedeed aan een serie vliegtuigkapingen. De tweede kaping waaraan ze meedeed, had echter geen succes. Tussen de eerste en de tweede kaping had ze plastische chirurgie aan haar gezicht laten verrichten om minder snel herkend te worden. De tweede kaping vond plaats in september 1970, een roerige maand die in Jordanië later werd aangeduid als 'Zwarte September'.

8. **Dolle Mina**

Feministische beweging, die op 24 januari 1970 in Amsterdam actie voerde voor het 'algemeen plasrecht'. Daarbij werden in de stad openbare urinoirs voor mannen ('plaskrullen') dichtgebonden met roze linten om aandacht te vragen voor het ontbreken van dergelijke faciliteiten voor vrouwen.

9. **Zo Vader, Zo Zoon**

Nederlands spelprogramma van de NCRV. Het ging van start in 1970 en liep door tot 2011.

10. **Kinderboek van het Jaar**

Prijs die van 1954 tot 1970 werd uitgereikt aan het beste Nederlandse kinderboek. Sinds 1970 worden in plaats hiervan de Gouden en de Zilveren Griffels uitgereikt. De laatste winnaar was 'Verhalen van de spinnende kater' van Harriet Laurey.

2. **Beloften.**

Wanneer twee mensen elkaar een belofte doen, haken ze daarbij soms hun pinken in elkaar. Dit wordt in het Engels een 'pinky promise' genoemd.

1. **Belofte van Lesotho**

Benaming van een diamant die op 22 augustus 2006 in de Letseng-mijn in Lesotho werd opgegraven. Omdat beloofd was dat alle diamanten van deze steen bij elkaar zouden worden gehouden, werden ze verwerkt in een gouden halsketting.

2. **Beloftelied**

Lied uit 1921 van Jacques Sevin voor de Franse padvinderij. In Vlaanderen wordt een vertaling gebruikt, waarvan de oorspronkelijke tekst begint met: "Wij hebben U, O Jezus, plechtig beloofd/ U altijd te erkennen als opperhoofd."

3. **Het Land van Belofte**

Naam van een 17e-eeuwse hofstede bij de Hildam in de Zuid-Hollandse Wilde Veenenpolder. Oorspronkelijk had hij de naam 'De Hoekwoning', omdat het gebouw een hoek maakt. Later werd de naam veranderd in 'Het Land van Belofte'.

4. **De belofte jong te sterven**

Lied van de groep Noordkaap. De benaming 'club van 27' slaat op een groep muzikanten die op hun 27ste overleden, zoals Janis Joplin, Jim Morrison en Amy Winehouse.

5. **Belofte van het Jaar**

Prijs in het Belgische basketbal voor de grootste belofte van dat jaar. In 2018-2019 waren de winnaars Tito Casero (Okapi Aalstar) en Becky Massey (BC Sint-Katelijne-Waver).

6. **Brugse Belofte**

De Brugse Belofte is een processie die sedert 1304 vrijwel ieder jaar in Brugge wordt gehouden op 15 augustus, waarbij een 36 pond zware kaars door de stad wordt gedragen. In 1304 beloofden de vrouwen van de Brugse ambachtslui jaarlijks een kaars te offeren als hun zonen en echtgenoten heelhuids van de slag bij Pevelenberg zouden terugkeren.

7. **Jas van belofte**

Titel van het Boekenweekgeschenk uit 2019, geschreven door Jan Siebelink. Het boek heeft als motto 'De liefde die vriendschap heet'. Dit verwijst naar een reeks sonnetten van Albert Verwey onder die titel, waarin hij zijn bijzondere vriendschap voor Willem Kloos verwoordde.

8. **De grote grijze belofte**

Benaming van de theatershow van Gerard Cox in het kader van zijn tachtigste verjaardag.

9. **De belofte van Slek**

Documentaire over de dertienjarige Andy, die al jaren lid is van een Limburgse schutterij. Hij heeft zijn opa en zijn moeder voor hun overlijden beloofd om hun geliefde schutterij nooit in de steek te laten. Om het voortbestaan van de schutterij te verzekeren, zet hij daarom alles op alles om kinderen te verleiden om zich aan te melden.

10. **Belofte van Trouw**

Met deze belofte (in het Engels: Pledge of Allegiance) wordt eeuwige trouw aan de vlag van de Verenigde Staten gezworen. Sinds 1954 luidt de tekst: "I pledge allegiance to the Flag of the United States of America, and to the Republic for which it stands: one Nation under God, indivisible, with Liberty and Justice for all."

3. **Beestenboel.**

Bordspellen met een dier in de naam.

1. Koetje Boe
2. Hondje waf
3. Bunny Hop
4. Ganzenbord
5. Mollenmania
6. Poepie Knor
7. Paardopoly
8. Max de kat
9. Pinguin panic
10. Bert Bever

(NB ook alternatieve benamingen op sites zoals AliExpress zijn goed gerekend.)

4. **Daar heb je het gedonder. Wie, wat of waar.**

Rubriek over Slowakije. Het volkslied heet 'Nad Tatrou sa blýska', waarvan de eerste regel in vertaling luidt: 'Het bliksemt boven de Tatra, de donder gaat tekeer.'

1. **Zuzana Čaputová**

Werd in maart 2019 gekozen tot jongste en eerste vrouwelijke president van Slowakije. Eerder kreeg ze grote bekendheid vanwege haar veertien jaar durende strijd tegen een illegale vuilnisbelt bij haar geboortestad Pezinok.

2. **Dražovský Kostolík**

Voor de invoering van de euro stond het kerkje afgebeeld op de biljetten van 50 kronen. In het kerkje vindt slechts eenmaal per jaar een mis plaats, en wel op 29 september (de feestdag van de aartsengel Michaël, naar wie de kerk vernoemd is).

3. **Peter Sagan**

Slowaaks wielrenner, die drie jaar op rij (2015, 2016 en 2017) wereldkampioen werd op de weg bij de mannen. Elke wereldkampioen draagt een jaar lang de regenboogtrui.

4. **Smädny Mních**

Slowaaks merk pils, dat letterlijk betekent: 'de Dorstige Monnik'.

5. **Medzilaborce**

De ouders van de Amerikaanse pop-art-kunstenaar Andy Warhol zijn afkomstig uit Miková in het noordoosten van Slowakije. Ter ere van hem opende in 1991 in het nabijgelegen Medzilaborce het Andy Warhol-museum van Moderne Kunsten. Bij het museum staat een bushalte in de vorm van een soepblik van Campbell's, dat ooit door Warhol in een van zijn kunstwerken is verwerkt.

6. **Čumil**

Bekend kunstwerk van Viktor Hulík in het centrum van Bratislava. Het beeldt een rioolwerker uit die met een brede grijns zijn hoofd boven een rioolput uitsteekt.

7. **Danubiana**

Museum voor moderne kunst, gelegen op een schiereiland in de Donau even buiten Bratislava. De deelgemeente Čunovo, waar het museum onder valt, ging in 1947 van Hongarije naar Slowakije, om zo Bratislava een bruggenhoofd te geven aan de overzijde van de Donau.

8. Kremnica

Slowaaks stadje waar ieder jaar in augustus een grappenfestival plaatsvindt. Dat heeft ertoe geleid dat in het Neuzenstraatje (Ulicka nosov) in centrum van de stad ieder jaar het profiel van een prominente grappenmaker wordt vereeuwigd en tentoongesteld.

9. Zubria Zvernica

Slowaaks bizonreservaat, 10 kilometer ten noorden van Topolčianky. In het reservaat, dat 140 hectare groot is, leven ongeveer 12 wisenten (Europese bizons), die volgens afspraak alle een naam hebben die begint met 'Si', zoals Sibelius, Silo, Siam, Siňora en Silana.

10. Juraj Jánošík

Legendarische Slowaakse bandiet (1688-1713). Werd ter dood veroordeeld, waarna hij aan een haak werd opgehangen. Volgens een legende kreeg hij op het laatste moment nog gratie, maar wees hij dat af, waarna hij zichzelf aan de haak ophing met de woorden: 'Zoals jullie mij gebakken hebben, zo zullen jullie mij ook eten.'

5. Serieschakelingen.

Tv-series met twee namen.

1. Jake and the Fatman
2. Heer en Meester
3. George & Mildred
4. Kees en Co
5. Scott & Bailey
6. Stiefbeen en zoon
7. Jeeves and Wooster
8. Q&Q
9. Will & Grace
10. Alias Smith & Jones

6. Samengebonden.

Collectieve pseudoniemen van Nederlandstalige schrijversduo's.

1. Tupla M.

'Vrouwelijk naakt' was de eerste misdaadroman van het schrijversduo Tupla Mourits (later kortweg Tupla M.). Dit schrijversduo bestaat uit Wendela de Vos en Atie Vogelenzang.

2. Jara Lee

Jara Lee is pseudoniem voor het echtpaar Jan en Rachel van der Lee, dat elkaar heeft leren kennen door te chatten. Ze genieten ervan om ingewikkelde wendingen voor een verhaal te verzinnen en die samen uit te werken tot een geheel.

3. Elvis Peeters

Onder deze naam schrijven Jos Verlooy en Nicole Van Bael samen. Nicole stond zelf liever niet in de spotlights, wat leidde tot opmerkingen dat Jos Verlooy haar zou onderdrukken. Nu verschijnen ze samen in de media. Jos merkte ooit op dat Nicole de betere regisseur is; zij schikt hun romans.

4. Anna Levander

Was voorheen het pseudoniem van journalisten- en schrijversduo Dominique van der Heyde en Annet de Jong. Samen schreven ze 'De Morten Trilogie'. De drie delen heten respectievelijk 'Morten', 'Mo' en 'M'.

5. Julian Winter

Collectief pseudoniem van het hoogleraarsechtpaar Esther Jansma en Wiljan van den Akker. Ze vonden het een 'magisch' moment toen ze merkten dat ze met twee stemmen één nieuwe konden ontwikkelen: de som werd meer dan de delen. In het boek 'De Messias' gaat hoofdpersoon Emma Faber een Stradivarius onderzoeken.

6. **Britta Bolt**

Schrijverspseudoniem van het duo Britta Böhler en Rodney Bolt. Ze schreven samen de Posthumus-trilogie, waarvan elk deel in de titel een deel van de wapenspreuk van Amsterdam draagt: respectievelijk 'Heldhaftig', 'Vastberaden' en 'Barmhartig'.

7. **Liza van Sambeek**

Nederlands schrijversduo bestaande uit de schrijfsters Ciel Heintz en Liesbeth van Erp. Samen schreven ze onder meer 'Zadelpijn': het verhaal van een zesdaags fietsavontuur van een vrouwelijke wielclub. Het boek bestaat uit acht hoofdstukken, steeds met een andere verteller (net als in de 'Decamerone' van Boccaccio).

8. **Escober**

Schrijversduo bestaande uit Esther Verhoef en haar partner Berry Verhoef. Het verschil tussen hen tweeën is echter dat Esther het liefst 's nachts schrijft, terwijl Berry juist een ochtendmens is.

9. **Jan Tetteroo**

Schrijversduo bestaande uit Hans Münstermann en Jacques Hendriks. Met hun roman 'No flash', waarin tot in detail alle aspecten van De Nachtwacht aan bod komen, schiepen ze een nieuw romangenre: de 'provocatieve roman'.

10. **B.M. de Roos**

'De Kameleon' is een Nederlandse jeugdboekenserie, waarvan de eerste 60 delen werden geschreven door Hotze de Roos. In 2014 werd de serie voortgezet door het schrijversduo Bies van Ede en Maarten Veldhuis onder het gezamenlijke pseudoniem B.M. de Roos.

7. **Gebroken lansen.**

Protestsongs (waarmee als het ware ergens een lans voor wordt gebroken).

1. **Zombie**

Lied van The Cranberries uit 1994 als protest tegen het bloedige conflict in Noord-Ierland. Hun manager Allen Kovac vond het lied echter te politiek geladen. Hun label bood een cheque van 1 miljoen dollar voor een ander lied, maar die werd door zangeres Dolores O'Riordan verscheurd.

2. **Zwart Wit**

Lied van de Frank Boeijen Groep naar aanleiding van de moord op de zwarte Kerwin Duijnmeijer. Een taxichauffeur weigerde na de steekpartij de bebloede Kerwin in zijn taxi mee te nemen.

3. **Sunday bloody Sunday**

Lied van de Ierse groep U2 uit 1983 over een incident tijdens de onlusten in Noord-Ierland: op 30 januari 1972 schoten Britse troepen in Derry 26 ongewapende demonstranten neer, van wie er 14 overleden. Een van de regels uit het lied luidt: "How long must we sing this song?"

4. **Welterusten, meneer de president**

Lied van Boudewijn de Groot uit 1966 als protest tegen de oorlog in Vietnam en de rol van de Amerikaanse president Johnson. In het lied komen de regels voor: "Vergeet het vierde van de tien geboden/ Die u als goed christen zeker kent." Dat vierde gebod gaat echter over het eren van je ouders (katholieke versie) dan wel zondagsheiliging (protestantse versie). Bedoeld is echter 'Gij zult niet doden': het vijfde (katholieke versie) dan wel het zesde gebod (protestantse versie).

5. **Give peace a chance**

Lied van de Plastic Ono Band uit 1969, geschreven door John Lennon tijdens zijn bed-in met Yoko Ono in het Canadese Montreal. Aanleiding was de vraag van een verslaggever wat hij wilde bereiken met in bed te blijven liggen. Lennon antwoordde spontaan: 'Just give peace a chance'.

6. **Born in the USA**

Single van Bruce Springsteen, uitgebracht in 1984. Het gaat over de problemen van een Vietnamveteraan bij terugkomst in zijn vaderland. Desondanks wordt het lied vaak ten onrechte gezien als een lofzang op de Verenigde Staten.

7. **Jezus redt**

Dit lied van Robert Long uit 1974 veegt de vloer aan met het religieus fanatisme van christendom en andere religies. Het bevat onder meer de regels: "t Is Boeddha hier, Jehova daar, men draaft getuigend door elkaar en heeft de oplossing al klaar!"

8. **Big yellow taxi**

Lied van Joni Mitchell uit 1970, dat kritisch is over hoe de mens met de natuur omgaat. Het bevat onder meer de regels: "They took all the trees/ And put them in a tree museum/ And they charged the people/ A dollar and a half just to see 'em."

9. **A change is gonna come**

Lied van Sam Cooke uit 1964. Aanleiding was het feit dat hij samen met enkele andere zwarte gasten werd geweigerd in het Holiday Inn-hotel in Shreveport, Louisiana, zogenaamd omdat er geen plaats was.

10. **De bom**

Lied van Doe Maar uit 1982, als reactie op de Koude Oorlog en het plaatsen van kruisraketten in Nederland. Eindigt met: "Jij moet nog huiswerk maken (voordat de bom valt)/ Een diploma halen (voordat de bom valt)/ $E = mc \text{ kwadraat}$ (voordat de bom valt)/ Mit nach nebst samt bei seit von zu zuwider entgegen außer aus."

8. **Patchwork van driehoeken en linten. Wie of wat?**

Tilburg. Deze stad bestaat uit 13 met elkaar vergroeide buurtschappen of herdgangen. Deze hadden van origine een driehoekige structuur, aangeduid als 'Kempische driehoek'. De wegen tussen deze herdgangen werden 'linten' genoemd. De term 'patchwork' verwijst tevens naar het textielverleden van Tilburg.

1. **Ik heb geen idee**

Tilburg introduceerde in 2016 een eigen lettertype: TilburgsAns. Nieuwe ideeën voor lettertekens waren daarvoor welkom. In dat kader kwam scholier Freek Vermaas met het ontwerp voor een icoon dat betekende: 'ik heb geen idee'.

2. **Draaiend Huis**

In het kader van een kunstproject maakte kunstenaar/architect John Körmeling in 2008 voor de Hasseltrotonde in Tilburg een ronddraaiende doorzonwoning. Eens in de 20 uur maakt deze woning een compleet rondje.

3. **Maria van Gool**

Was op 1 maart 1941 de 100.000ste inwoner van Tilburg. Het toeval wilde dat in 1909 de 50.000ste inwoner van Tilburg, Adriana Maria van Gool, een tante van haar was.

4. **Toepertoetje**

Vierkant Tilburgs gebakje, als tegenhanger van de Bossche bol. De naam is afgeleid van het Tilburgse woord 'toepertoe', dat 'onbeperkt' betekent.

5. **Koen van der Gaast**

Architect, die het nieuwe station van Tilburg ontwierp, dat in 1965 geopend werd. Het hypermoderne dak werd al gauw het 'kroepoekdak' genoemd. Hij ontwierp naast het station tevens een klokkentoren met carillon, die als bijnaam kreeg 'de wasknijper'.

6. **Ramscheut**

Dialect voor een snelle beweging, een lichamelijke snelle actie – bijvoorbeeld om ergens snel weg te komen. In het Tilburgs ABC van Jace van de Ven staat deze term bij de R:

R is ne RAMSCHEUT, daor komde wèèd mee. (R is een ramscheut, daar kom je ver mee.)

7. **Kruikenzeiker**

Tilburgs voetgangerslicht, ontworpen door kunstenaar Marieke Vromans. Bij groen licht stapt het mannetje voorwaarts met zijn kruikje; bij rood licht vult hij het.

8. **Miet van Puijenbroek**

Tilburgse politica, die zich jarenlang inzette voor de positie van arbeidervrouwen. In 2009 werd ter ere van haar een beeld onthuld bij het Textielmuseum. Het beeld, ontworpen door Margot Homan, kreeg de naam 'Concedo nulli' (Latijn voor 'ik wijk voor niemand'). Deze lijfspreuk van Erasmus verwees naar de strijdbaarheid van Van Puijenbroek.

9. **Blinde vlek**

Naam van een muurgedicht van Nick J. Swarth op de hoek van de Tuinstraat en de Willem II-straat. De tekst luidt: *wat een mens/ toch in deze/ woorden ziet/ er staat/ wat er staat/ en zelfs dat niet.*

10. **Kaajbuuters**

De spoorlijn vormde in Tilburg traditioneel een scheidslijn. De Tilburgers aan de noordkant werden spottend de 'Turken' genoemd, vanwege hun vermeende ruwheid en onbeschaafdheid. Op hun beurt noemden zij de Tilburgers ten zuiden van het spoor 'Kaajbuuters', wat verwees naar de bestrate wegen in dat deel van de stad.

9. **Yes en No momenten. Titel?**

Fragmenten uit films en liedjes: de filmfragmenten met 'yes', de liedfragmenten met 'no'.

1. **When Harry met Sally**

Film uit 1989. In dit fragment laat Sally in een restaurant zien hoe makkelijk vrouwen een orgasme kunnen faken.

2. **Last train to Clarksville**

Lied van The Monkees uit 1966. Zij werden gelanceerd als het Amerikaanse antwoord op de Beatles en werden daarom weleens spottend aangeduid als 'The Prefab Four'.

3. **Ace Ventura: Pet Detective**

Film uit 1994. Daarin vindt huisdierendetective Ace Ventura de dolfijn Snowflake, mascotte van de Miami Dolphins, terug.

4. **Robin Hood, Prince of thieves**

Film uit 1991. In deze scène wil de sheriff van Nottingham trouwen met Marian, de geliefde van Robin Hood. Robin en zijn mannen voorkomen dat op het nippertje.

5. **Back to the future 3**

Film uit 1990. Daarin wordt een trein gebruikt als vehikel om terug te gaan van 1885 naar de eigen tijd (1985).

6. **Rehab**

Lied van Amy Winehouse uit 2006 over een afkickkliniek.

7. **I can't control myself**

Lied van The Troggs uit 1966. De bandnaam is afgeleid van 'troglodites' ('holbewoners').

8. **No limit**

Hit van 2 Unlimited uit 1993.

9. **The Departed**

Film uit 2006. In deze scène dwingt maffiabaas Frank Costello (Jack Nicholson) infiltrant Billy Costigan (Leonardo DiCaprio) om te stoppen met cokedeals door met een schoen te slaan op diens gebroken hand.

10. **Breakaway**

Hit van Tracey Ullman uit 1983, een cover van een nummer van Irma Thomas uit 1964.

10. 10 over de eerste.

Namen/samenstellingen met de letter A erin.

1. Van A naar Beter

Overheidsinitiatief uit 2003 om het publiek voor te lichten over verkeer- en vervoerprojecten in Nederland die moeten leiden tot een betere bereikbaarheid en veiligheid.

2. A-kant

In het vinyltijdperk had een single twee kanten: de A-kant (met de hit) en de B-kant (met een ander nummer). Soms werden beide nummers gepromoot als hit, aangeduid als 'dubbele A-kant'.

3. A-Kerkhof

Straat op het speelbord van de Nederlandse Monopoly. Daarnaast is een vakje 'Kans'.

4. Zeg 'ns aaa

Populaire Nederlandse comedyserie, (bijna) wekelijks uitgezonden tussen 1981 en 1993. In het intro komt onder meer de regel voor 'Ik heb heel wat op mijn lever.'

5. Genesis A

Poëtische versie in Oud-Engels van het eerste deel van het bijbelboek Genesis. Deze versie begint met de schepping van de hemel en de engelen, en met de oorlog van Satan met de hemel.

6. A-lijn

Benaming voor een bepaald model van jurkjes en rokken, voor het eerst gebruikt door Christian Dior bij zijn lentecollectie in 1955.

7. Gebouw A

Benaming voor het hoofdgebouw van Radio Kootwijk. Het sfinxvormige gebouw diende voor telegraafverkeer met Nederlands Indië, als tegenhanger voor een soortgelijk zendstation in Bandoeng (bijgenaamd 'de bloemenstad').

8. Buslijn A

Voormalige Amsterdamse buslijn. Ook wel de 'Kraaienknipt' genoemd, omdat hij vaak doodgravers vervoerde naar de Nieuwe Oosterbegraafplaats. Omdat de massieve banden vaak hotsten en botsten over de kinderkopjes, werd het ook wel de 'Abortusbus' genoemd.

9. Van A tot Z

Kunstwerk op de Oude Groenmarkt in Haarlem, dat ook wel bekendstaat als Ode aan Lennaert Nijgh. Nijgh schreef voor Boudewijn de Groot tal van liedjes, waaronder 'Testament'.

10. Triple-A-rating

Deze term uit de financiële wereld verwijst tevens naar de eerste letters van de drie dochters van Willem-Alexander en Máxima (Amalia, Alexia en Ariane). Bij de geboorte van Ariane zei Willem-Alexander: "Na twee a's wilden we de triple-A-rating verkrijgen."

11. Van tijd tot tijd.

Tijdreizen in boeken, televisieseries en films.

1. Flux Capacitor

Kerncomponent van de tijdmachine in de film 'Back to the Future 1', die gebruikmaakt van plutonium. Omdat dat na een tijdreis naar 1955 bijna op is, is een blikseminslag nodig om voldoende energie te leveren voor de terugkeer naar 1985.

2. Jake Epping

Probeert in de roman '22-11-1963' van Stephen King de moord op John F. Kennedy te voorkomen door terug te gaan in de tijd. Zijn ingreep in de geschiedenis blijkt echter de aardse stabiliteit te verstoren, met tal van rampen (zoals aardbevingen) als gevolg.

3. Materietransmitter

Tijdmachine in de jeugdroman 'Kruistocht in spijkerbroek' van Thea Beckman. Daarmee wordt Rudolf Wega naar het jaar 1212 geflitst. De machine werkt slechts bij personen tot zestig kilo.

4. Geillis Duncan / Gillian Edgars

Personage in de tv-serie 'Outlander' (aanvankelijk Gillian Edgars geheten). Ze vermoordt haar echtgenoot in een ritueel om door de staande stenen van Craigh na Dun van de twintigste eeuw terug te reizen naar het Schotland van de achttiende eeuw.

5. Doctor Who

Personage in de tv-serie Doctor Who, dat in de loop der tijd steeds door een andere incarnatie wordt vervuld. De vijfde 'Doctor Who' gebruikt een stengel bleekselderij als beschermingsmiddel.

6. Tijdverdrijver

Magisch voorwerp in de Harry Potter-reeks om 1 uur terug te gaan in de tijd. In 'De gevangene van Azkaban' gebruikt Hermelien Griffel het om gelijktijdig meerdere schoolvakken te kunnen volgen.

7. Sam Beckett

Natuurkundige in de tv-serie 'Quantum Leap', die regelmatig terugreist in de tijd in het lichaam van iemand anders om een fout van die persoon te herstellen. Hij slaakt geregeld de kreet 'Oh boy!'

8. Jerom

Personage uit Suske en Wiske. Duikt voor het eerst op in 'De dolle musketiers', als Suske (officieel: François) en Wiske (officieel: Louise) met de teletijdmachine terugreizen naar het Frankrijk van 1603. Hij reist mee terug naar de twintigste eeuw als hun nieuwe metgezel.

9. Gil Pender

Personage in de film 'Midnight in Paris' uit 2011, dat ontdekt hoe hij 's nachts terug kan reizen in de tijd. Kort na een gesprek met de schrijver Ernest Hemingway in het Parijse restaurant Le Polidor is hij plots weer terug in zijn eigen tijd. Op de plek van het restaurant staat nu een wasserette.

10. The Terminator

Cyborg in de film 'The Terminator' uit 1984 die teruggestuurd wordt in de tijd om Sarah Connor te vermoorden. In de film spreekt hij de iconische woorden 'I'll be back'.

12. Rondje kunst doen? Waar?

Plaatsen in Nederland met rotondekunst.

1. Veenendaal

Op de Weverij Ronde staat een kunstwerk dat een uitgehaalde breisteek voorstelt. Dit verwijst naar het textielverleden van Veenendaal.

2. Veendam

Op het Aquaplein in Veendam staat sinds 2002 een zogeheten 'waterboom': een 7,5 meter hoog kunstwerk met blauwe, gele, rode en groene bladeren waarlangs het water naar beneden komt. De fontein kreeg in 2015 een flinke schoonmaakbeurt, waarna bleek dat de originele kleuren zoek waren.

3. Lieshout

Op een rotonde in het dorp Lieshout staat het kunstwerk 'Accretio', dat de nieuwe gemeente Laarbeek symboliseert (een fusie van de gemeenten Lieshout, Aarle-Rixtel en Beek en Donk). Door de ronde vorm wordt het ook wel 'de kroonkurk' genoemd. (Toepasselijk vanwege de Bavaria-brouwerij in Lieshout.)

4. Reeuwijk

Het kunstwerk 'De Verveners' verwijst naar de Reeuwijkse Plassen, ontstaan door turfsteken. Het zou echter niet gaan om turfstekers, maar om baggeraars.

5. Drachten

Op een rotonde in Drachten werd voor het 60-jarige bestaan van Philips Consumer Lifestyle een kunstwerk geplaatst in de vorm van een interactieve gedachtewolk met daarin een portret van dr. Alexander Horowitz (uitvinder van het roterend scheersysteem), drie scheerkoppen en een oog dat in de toekomst kijkt.

6. Hilversum

Het kunstwerk 'Media Transfer System II' van Gerard Hali staat symbool voor Hilversum als mediastad. Het heeft de vorm van een satellietontvanger. 's Nachts brandt bovenin een licht.

7. Zierikzee

In een kunstwerk van Rosalinde van Ingen Schenau staan in vijf roestvrijstalen platen enkele beeldbepalende gebouwen van Zierikzee in een doorkijkje bij elkaar: van de Zuidhavenpoort met het witte bruggetje tot aan het gemeentehuis.

8. Rijssen

Een kunstwerk in Rijssen heeft de vorm van een stenen ring, gemaakt van de laatste stenen uit de plaatselijke steenfabriek. Bovenop staat een roestvrijstalen slinger, als symbool voor de Regge (een belangrijk aanvoerkanaal voor Rijssen), die als een uitgestoken vlag wijst richting industrieterrein.

9. Apeldoorn

Het kunstwerk 'The Virgins of Apeldoorn' van Elisabet Stienstra toont een aantal slapende meisjes. Een toevallige voorbijganger lijkt zo onder hun kleding te kunnen kijken.

10. Heythuysen

Natascha Waeyen maakte hier een kunstwerk in de vorm van een piramide, opgebouwd uit 245 buizen, dat 's avonds verlicht wordt. De bedoeling is om elk seizoen een andere lichtprogrammering in te stellen.

13. Bijengeschaard langs de Vlaamse route. Wie, wat of waar?

Namen/locaties die verband houden met de 'Flämische Strasse': in de tijd van de Hanze (een naam die 'legerschaar' of 'troep' betekende) een belangrijke landroute tussen Brugge en Lübeck.

1. Oosterlingenhuis

Gebouw van het voormalige Hanzekantoor in Brugge. Het staat onder meer op de paneelschildering 'De Zeven Wonderen van Brugge' van Pieter Claessens de Oudere. Het gebouw was de centrale ontmoetingsplaats voor de handelaars en kooplieden uit de verschillende Hanzesteden.

2. Gilbert van Schoonbeke

Grondspectulant en stedenbouwkundige (1519-1556). Hij stelde voor om een moerassig gebied van 25 ha bij de stad Antwerpen te voegen. Dit werd een belangrijk woon- en havengebied dat nu bekendstaat als 'het Eilandje'.

3. Nijmegen

In Nijmegen hield het Sinter Claesgilde zich in de Hanzetijd bezig met de controle over het stadsbestuur. In de zestiende eeuw mocht het een eigen afvaardiging sturen naar de Hanzevergaderingen in Lübeck.

4. Goessen van den Gruithuis

Stadsbestuurder in Arnhem, die in 1441 erin slaagde om Arnhem aan te sluiten bij de Hanze. Om de Arnhemse zaak in Lübeck te bepleiten trotseerde hij zelfs de toen heersende pest. Daartoe had hij zich gewapend met onder meer kaneel en gember.

[NB alternatieve spellingvarianten zijn ook goedgekeurd.]

5. Drogenapstoren

Toren in Zutphen, die dienst deed als 'zouttoegang' en leidde naar de zoutmarkt. Hij werd later genoemd naar straatmuzikant Thonis Drogenap (zijn achternaam verwees naar zijn drankzucht).

6. Deventer

Op een muur in Deventer staat de tekst "Wij" vermenigvuldigt de kracht van 'ik". Deze tekst verwijst naar de Hanze; die samenwerking zorgde ervoor dat steden als Deventer floreerden.

7. Bremer Roland

Benaming voor een standbeeld dat sinds 1404 in het centrum van Bremen staat. Volgens de legende zou de stad vrij en zelfstandig blijven zolang 'Roland mit de spitzen Kneer' (Roland met de puntknieën) bleef staan. Daarom zou in de kelders van het stadhuis een tweede standbeeld verstoep zijn, dat snel als vervanging geplaatst kan worden, als de originele Roland ooit zou omvallen.

[NB Ridder Roland is ook goedgekeurd.]

8. Klaus Störtebeker

Piraat, die op 20 oktober 1401 werd onthoofd in Hamburg. Vlak voor zijn executie vroeg hij de vrijlating van de medeveroordeelden die hij na zijn onthoofding nog kon voorbijlopen. Hij liep elf van zijn mannen voorbij tot er een blok voor zijn benen werd gooid.

9. Stecknitzkanaal

Kanaal, geopend in 1398, dat een waterverbinding vormde tussen Lübeck en Hamburg. Dankzij dit kanaal waren voor de eerste maal de Noordzee en de Oostzee met elkaar verbonden.

10. Adler von Lübeck

Zestiende-eeuws oorlogsschip, gebouwd in 1566, bedoeld om de handel van de Hanze op de Noord- en Oostzee te beschermen. Na het einde van de Zevenjarige Oorlog in 1570 werd het omgebouwd tot handelsschip. Uiteindelijk werd het in 1588 ontmanteld.

14. Draaierig. Wie?

Mannelijke medaillewinnaars op WK's kunstrijden op de schaats.

1. Javier Fernandez (WK 2015 Shanghai, goud)
2. Robin Cousins (WK 1980 Dortmund, zilver)
3. Stefan Lindemann (WK 2004 Dortmund, brons)
4. Kurt Browning (WK 1989 Parijs, goud)
5. Denis Ten (WK 2013 Londen, zilver)
6. Gary Visconti (WK 1966 Davos, brons)
7. Stéphane Lambiel (WK 2005 Moskou, goud)
8. Sergei Chetverukhin (WK 1973 Bratislava, zilver)
9. Philippe Candeloro (WK 1995 Birmingham, brons)
10. Daisuke Takahashi (WK 2010 Turijn, goud)

15. 2020. Wie of wat?

1. Danny Vera

Nederlandse zanger, die in december 2020 de nieuwe nummer 1 werd in de Top 2000. Hij verjoeg daarmee 'Bohemian Rhapsody' van Queen van de eerste plaats. In zijn lied komen onder meer de regels voor 'I will find my way back home/ Where magnolia grows'.

2. Maj Sjöwall

Zweeds thrillerschrijfster, die indertijd een duo vormde met Per Wahlöö. Wordt wel aangeduid als de grootmoeder van de Zweedse thriller. Het genre van de Scandinavische politiethriller dat het tweetal uitvond, werd ook wel aangeduid als 'nordic noir'.

3. Max Havelaar

Van dit beroemde boek van Multatuli verscheen in 2020 een 'graphic novel' in het stripweekblad Eppo.

4. Jacinda Ardern

Premier van Nieuw-Zeeland. Toen ze op 25 mei voor de tv werd geïnterviewd in het parlamentsgebouw van Nieuw-Zeeland, ook wel 'the Beehive' (de Bijenkorf) genoemd, vond er plots een lichte aardbeving plaats. Ardern bleef er zelf heel laconiek onder.

5. Irma-effect

Meer studenten volgen dit collegejaar de opleiding tot tolk Nederlandse gebarentaal: van 60 in 2019 naar 95 in 2020. Volgens een woordvoerder van de hogeschool door het 'Irma-effect' van gebarentolk Irma Sluis. Vooral haar gebaar voor 'hamsteren' sloeg aan.

6. Jen Reid

Demonstrante van de 'Black Lives Matter'-beweging. Nadat in Bristol op 7 juni het omstreden standbeeld van Edward Colston door demonstranten was verwijderd, ging zij met gebalde vuist op het voetstuk staan. Hiervan maakte kunstenaar Marc Quinn een standbeeld, getiteld 'A Surge of Power (Jen Reid) 2020', dat op 15 juli op dezelfde plek werd neergezet. Een dag later werd het echter door de autoriteiten weer weggehaald.

7. Tom Moore

Britse veteraan, die bij zijn honderdste verjaardag geld inzamelde voor de strijd tegen corona door rondjes te gaan wandelen in zijn tuin. Kort daarop scoorde hij een nummer 1-hit met 'You'll never walk alone', samen met een koor van medisch personeel.

8. Tjits den Tuinder-Drenth

91-jarige vrouw uit Hoogvliet, die in maart bij toeval in een la een rebus uit 1940 van Jamin tegenkwam rond de vraag: 'Wat zegt Baron Benjamin?' Ze stuurde haar oplossing alsnog in, en won zo toch nog de hoofdprijs: een Erres-buizenradio uit 1940.

9. Aldemar

Sint Piter, in het Friese Grou de tegenhanger van Sinterklaas, krijgt in plaats van Swarte Pyt een nieuwe metgezel: Aldemar. Het is een echt natuurmens die in een boomhut woont.

10. Jan Daniël Boeke

Alkmaarse chemicus, van wie het Regionaal Archief in Alkmaar in mei 2020 de oudst bekende Nederlandse geluidsopname vond, daterend van 9 maart 1898. Hij spreekt onder meer een reeks klinkers uit en roept daarna 'Hiep hiep hiep hiep hoera!'